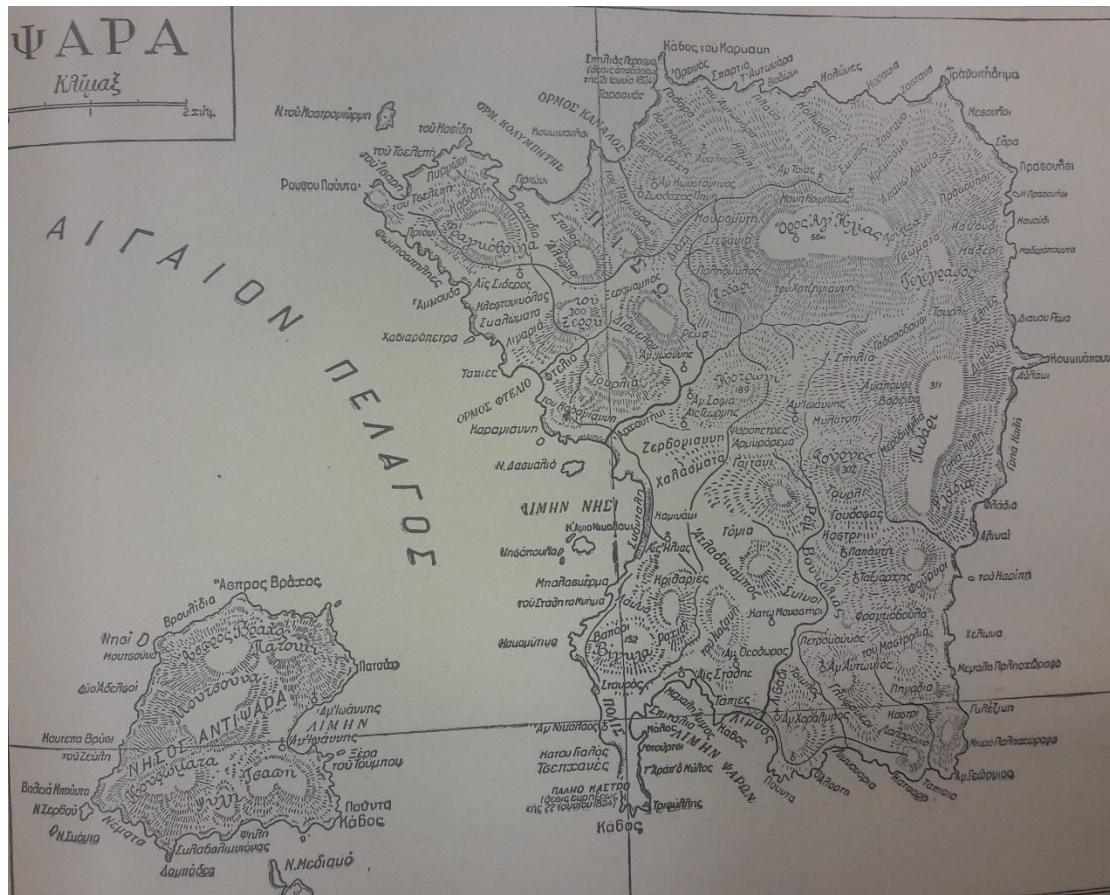


Ιωάννης (Νάνος) Τσόντζας, ο Κοζανίτης ήρωας στο ολοκαύτω των Ψαρών

Του δασκάλου Ηλία Γάγαλη

Γιορτάζουμε φέτος δυο εκατονταετηρίδες από την έναρξη της Ελληνικής επανάστασης. Με αφορμή αυτό το γεγονός θέλησα κι εγώ με τις μικρές μου δυνάμεις να συμβάλλω και να φωτίσω λίγο περισσότερο κάποια γεγονότα που από άλλους παρουσιάζονται διαφορετικά σε σχέση με το ρόλο, αλλά και το θάνατο ενός συμπατριώτη μας ήρωα, του Ιωάννη (Νάννου) Τσόντζα.



Αρχάς του 1824 ουχ ήπτον δύναιμι εκ 1200 πολεμιστών Μακεδόνων, των οποίων οι πλείστοι κατήγοντο εκ της Χαλκιδικής διαταγή της Κυβερνήσεως απεστάλησαν εις τα Ψαρά ίνα συμπολεμήσουν μετά των Ψαρριανών δια την προστασίαν της ηρωϊκής ταύτης νήσου, απειλουμένης εκ της αποβάσεως αγημάτων. Επί κεφαλής των Μακεδόνων τούτων ετάχθησαν οι οπλίται της Χαλκιδικής Γούλας Κασσανδρινός και καπετάν Κότας, ο Σκλαβούνος, ο Νάνος Τουρούντζιας Σιατιστεύς, ο Κοζανίτης Ιωάννης Τσόντζας και κατά πάσα πιθανότητα και ο πρόκριτος της Βίλτας Γιαννιός. Αυτοί υπήρξαν τα ηρωϊκότερα θύματα της αυτοθυσίας εις την νήσον ταύτηνⁱⁱ.

Ταυτόχρονα με την επίθεση στο φρούριο του Παλαιοκάστρου έγιναν έφοδοι εναντίων των νησίδων του Αγίου Νικολάου και του Δασκαλιού Δυτικά των Ψαρών, όπου είχαν καταφύγει μερικοί αγωνιστές. Οι ισχυρές επιθέσεις της 21^{ης} Ιουνίου και ο σφοδρός κανονιοβολισμός δεν έφεραν αποτέλεσμα. Η γενναία άμυνα των λίγων ανδρών ματαίωσε την απόβαση των εχθρών. Την επομένη ξανάρχισαν την επίθεση

,με συντονισμένο κανονιοβολισμό από τα πλοία και από τα κανονιοστάσια της ξηράς, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Πέντε ολόκληρες μέρες κράτησε η επίθεση και η άμυνα και αντεπίθεση των Ελλήνων. Τα πυροβόλα όμως καταστράφηκαν, νερό και ψωμί δεν υπήρχαν. Αποκαμωμένοι συνελήφθησαν από ισχυρό αποβατικό απόσπασμα .Οι Τούρκοι τότε προσπάθησαν να τους πείσουν να προτρέψουν και όσους συνέχιζαν τον αγώνα στο Δασκαλιό να παραδοθούν. Όλοι αρνήθηκαν, αλλά τελικά δέχθηκε να πάει ο Δ. Σμυρλής. Οι υπερασπιστές της νησίδος τον οδήγησαν στη θέση όπου βρίσκονταν τραυματισμένοι οι οπλαρχηγοί Νάνος, Μαμούνης και Βελισσάριος. Στα πρώτα λόγια του Σμυρλή για παράδοση ο Νάνος άρπαξε το πιστόλι και τον έριξε νεκρό. Ο Μαμούνης και ο Βελισσάριος συμπλήρωσαν τη γενναία άρνησή τους με την ανατίναξη της πυρίτιδοςⁱⁱⁱ.

Τα έθνη που έχουν μέσα τους ψυχή για να ζήσουν τη δείχνουν με τις τιμές που αποδίδουν στις μεγάλες ηρωικές πράξεις που έγιναν στην ιστορία τους. Τιμούν τους ήρωες αυτούς για να τους τιμήσουν και για να γίνονται παράδειγμα στους ζωντανούς και κίνητρο στη φιλολιμία τους για πράξεις τέτοιες ανεκτίμητες που αφήνουν το όνομα αλησμόνητο.

Τέτοια μια πράξη ηρωική για την Κοζάνη περνά τόσα χρόνια λησμονημένη. Οι επίσημοι που έχουν την υποχρέωση αυτή με ηθικό συμβόλαιο προς το λαό. που τους πληρώνει με άφθονα λεφτά και τιμές, αυτοί οι επίσημοι δεν φάνηκαν να κινηθούν διόλου. Γιατί; το θεωρούν πάρεργο; ανάξιο; ή δεν τα ξέρουν που το ίδιο κάνει; Οπωσδήποτε ας την πούμε εδώ για να μάθη τουλάχιστον ο κόσμος.

Εις τας 16 Ιουλίου είναι μέρα ιστορική που έγινε το ολοκαύτωμα στα Ψαρά το 1824. Κάθε χρόνο γίνονται εκεί τελετές επίσημες. Πηγαίνουν πολεμικά, υπουργοί και συγγενείς από τους ήρωες για να συμμερισθούν τη δόξα των προγόνων τους. Η ιστορία μας λέγει ότι εκεί στο Παλιόκαστρο κλείστηκαν οι Μακεδόνες αρχηγοί Αγγελής και Ράδος και στο νησί το Δασκαλιό^{iv} ο Κοζανίτης Αρχηγός Νάνος Τσόντας με τους δικούς του. Η καταστροφή έγινε κι αυτοί ακόμα βαστούσαν πόλεμο. Αυτοί μια χούφτα απέναντι σε 28000 του Χουρσίτ πασά με κανόνια και καράβια. Ύστερα από τρεις μέρες μάχη ο Αγγελής και Ράδος παραδόθηκαν σακατεμένοι χωρίς πολεμοφόδια. Οι Τούρκοι θαύμασαν την παλικαριά τους και τους περιποιήθηκαν τίμια. Στο Δασκαλιό είχε ο Νάνος μακελιό. Είχε μείνει με εφτά παλληκάρια δικά του και έντεκα ψαριανά. Στεργιάς τον χτυπούσαν τα κανόνια από του Καραγιάννη (τοποθεσία) και πελάγου η φρεγάτα του Ρουμελιώτη Αχμέτ μπέη.

Κάποτε ο Αχμέτ μπέης σταμάτησε τη φωτιά και είπε στους Ρωμηούς που είχε στη φρεγάτα, που είχαν παραδοθεί στο Παλιόκαστρο. Κρίμα τέτοια παλληκάρια να χαθούν. Δε βρίσκεται κανένας από σας να πάη να τους πη να παραδοθούν ,και έχουν το λόγο της τιμής μου που δε θα επάθενον τίποτα.

Τότε ένας Ρωμηός το όνομα Σμυρλής πήδησε στη θάλασσα και πήγε κολυμβώντας στο Δασκαλιό να τους το πη. Κει ο Νάνος ήταν πληγωμένος με τους 7 δικούς του και τους άλλους. Στ' άκουσμα τα λόγια του Αχμέτ μπέη ο Νάνος για απάντηση τράβηξε μια πιστολιά στα στήθια του Σμυρλή και τον σκότωσε. Ύστερα άλλη πιστολιά στα βαρέλια το μπαρούτι και τινάχτηκαν όλοι στον αέρα.

Γλίτωσαν μόνο τρεις χωριανοί πληγωμένοι βαριά και τους πήραν στη φρεγάτα και τα διηγήθηκαν πως έγινε. Ύστερα πέθαναν κι αυτοί.

Τέτοιοι ήρωα γιατί να τον λησμονήση η Κοζάνη; Γιατί να μη τον παρουσιάση για τιμή στη δράση της στη Μεγάλη επανάσταση του '21 και παράδειγμα για τις σημερινές γενιές;

Ας αφήσουμε την παλαιά Ελλάδα που η ιστορία βρήκε και τίμησε τους αγωνιστές. Έχουμε την Κρήτη που λίγα τώρα χρόνια λευτερώθηκε. Η Κρήτη έχει συντάγματα ολάκερα από τέτοιους εθνικούς ήρωες. Και όμως κανέναν δεν λησμόνησε. Όλους τους θυμάται και τους τιμά τους, φέρνει παραδείγματα για τους νεότερους και γι' αυτό η σημερινή γενεά της Κρήτης έχει μέσα της τόση ζωή. Κι εμείς;; Α! ;έχουμε να προσέξουμε σ' άλλες δουλειές, έχουμε εξαντλήσει όλη μας τη φροντίδα στην ψυλικατζίδικη μικροπολιτική και πρόχειρες χαμηλόψυχες ικανοποιήσεις^v.

Ας δούμε πως περιγράφει το ίδιο περιστατικό στη μάχη των Ψαρών, ένας Ψαριανός ήρωας του 1821, Υποναύαρχος και συγγραφέας, ο Νικόδημος Κωνσταντίνος με περισσότερες λεπτομέρειες:



^{vi} «Η δε γενομένη ἐφοδος εἰς τὸ Δασκαλιό ἐπίσης ἀπέτυχεν. Οἱ ἐχθροὶ πυροβολοῦντες ἀπὸ τὰ κανονοστάσια τοῦ Καραγιάννη προσεπάθουν καὶ δια ξηράς καὶ δια θαλάσσης νὰ κάμωσιν ἐφοδὸν. Οἱ εἰς τὸ Δασκαλιό Ἕλληνες ἦσαν οἱ Ψαριανοὶ Κυριακὸς Δ. Μαμούνης καὶ Νικόλαος Κ. Βελισσάριος καὶ ἕτεροι οκτώ, ἦτο δε καὶ ὁ σπλαρχηγὸς Νάνος με στρατιώτας ἐπτὰ. Ἀποκρουσθέντες οἱ ἐχθροὶ καὶ ἐνταῦθα ἀπεσύρθησαν. Τὸ κανονοστάσιον τοῦ Καραγιάννη ἀδιακόπως πυροβολοῦν κατὰ τοῦ Δασκαλιού ἐβλάψε πολὺ τοὺς ἐν αὐτῷ.

Εἶπον ἀνωτέρω ὅτι αἱ προσπάθειαι τῆς κυριεύσεως τῶν νήσων τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ Δασκαλιού ἀπέτυχον. Ἐπελθούσης δε τῆς Κυριακῆς ὁ πυροβολισμὸς ἤρξατο καὶ αὐτίς κατὰ τῶν δύο νήσων. Ἀπὸ μὲν τὴν θάλασσαν ἐκανονοβόλει ἡ ηγκυροβολημένη φρεγάτα καὶ τὰ πλοιάρια εἰς τοῦ ἁγίου Νικολάου, εἰς δε τὸ μνημα τοῦ ἁγίου Ἡλίου, Καμινάκι, Ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ Καραγιάννη. Ἰδίως δε ἐβλάπτε πολὺ τὸ νησί τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ κανονοστάσιον τοῦ Στάθη τὸ μνημα, τὸ δε Δασκαλιό τοῦ Καραγιάννη. Προσπαθούντες δε οἱ Τούρκοι νὰ κάμωσιν ἐφοδὸν εἰς τὸ Δασκαλιό καὶ δια ξηράς καὶ δια θαλάσσης ἐπήλθεν ἡ νυξ ὁ δε πόλεμος ἔπαυσε. Τὴν Τρίτην ἤρχισεν ἀπὸ πρωίας καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς Τετάρτης. Τότε οἱ εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον μὴ ἔχοντες διόλου ἄρτον καὶ ὕδωρ καὶ κατασταθέντων καὶ τῶν κανονιῶν ἀχρηστων, υστερημένοι τὰ πάντα, ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθῶν. Τὴν Πέμπτην περὶ τὸ μεσημέρι κατεβίβασαν τὴν ἐλληνικὴν σημαίαν καὶ ὑψωσαν ζώνην κόκκινην. Ἄμα ἐκ τῆς φρεγάτας εἶδον ὑψωμένην τὴν κόκκινην σημαίαν καὶ τὴν ἐλληνικὴν καταβιβασμένην εἰσῆλθεν ὁ διευθυντὴς αὐτῆς εἰς λέμβον με ἐξ κωπηλάτας, ἐπλησίασε εἰς τὸ νησί καὶ με ἥπιον τροπὸν τοὺς ἠρώτησε: «Τι ἀγαπάτε παιδιὰ μου;» αὐτοὶ τοῦ ἀπήντησαν: «τὸ ἐλεός του». Ἐπλησίασε τότε ὁ διευθυντὴς ἐτι μάλλον ,τοὺς ἐπήρην εἰς τὴν λέμβον καὶ τοὺς μετέφερεν εἰς τὴν φρεγάταν καὶ τοὺς περιποιήθη. Προσκαλέσας ἀκολούθως τοὺς εἶπε:

-Ποιος αγαπά να υπάγη εις το νησί το Δασκαλιό να τους ειπή να προσκυνήσουν, διότι είναι κρίμα να χαθούν τέτοια παλληκάρια.

Κατά πρώτον ουδείς εδέχθη, ακολούθως όμως εις ονομαζόμενος Δημήτριος Σμυρλής εδέχθη. Λαβών ο διευθυντής αυτόν εις την λέμβον απήλθε πλησίον εις Δασκαλιό. Ο διευθυντής τους ωμίλησε και έπαυσαν τον τουφεκισμόν, ο δε Σμυρλής ερρίφθη εις την θάλασσαν και εβγήκεν εις το Δασκαλιό. Οι εις αυτό τον απήγαγον εις τον στρατώνα όπου ήταν ο οπλαρχηγός Νάνος, ο Μαμούνης και Βελισσάριος πληγωμένοι. Ο Σμυρλής τους προέτρεψε να προσκυνήσουν, ο δε Νάνος αντί πάσης απαντήσεως έρριψε την πιστόλα και τον εφόνευσεν, οι δε Βελισσάριος και Μαμούνης ίνα μη παραδοθώσιν έβαλαν πυρ εις την πυρίτιδα ην είχαν εκεί, εγένετο εκπυρσοκρότησις και επλήρωσαν το κοινόν χρέος. Τρεις δε άντρες ευρεθέντες έξωθεν του στρατώνος εβλάβησαν και αυτοί. Μετά το γεγονός τούτο επλησίασεν ο διευθυντής με την λέμβον εις το νησί, έλαβε τους τρεις ημικεκαυμένους, τους μετέφερε εις την φρεγάταν και διέταξε τον ιατρόν να καταβάλη πάσαν δύναμιν της ιατρικής δια να μη χαθώσι τοσούτον γενναίοι άνδρες. Ο ιατρός παρέστησε το αδύνατον της θεραπείας και δια να μη τυρρανώνται διέταξε και έπιον ύδωρ και εξεψύχησαν^{vii}».

Κλείνοντας την αναφορά μου σ' αυτό τον όχι και τόσο γνωστό ήρωα της πόλης μας θα αναφέρω τα λόγια του εκ Σιατίστης ανώτατου εκπαιδευτικού, φιλόλογου και ιστορικού Δημήτριου Χατζή για την καταγωγή των 1200 Μακεδόνων που έλαβαν μέρος στη μάχη των Ψαρών:

«Αλήθεια, διατί οι Μακεδόνες αγωνιστές εις παλαιότερα και νεώτερα ιστορικά έργα ονομάζονται Λιάπηδες; Και διατί Λιάπηδες, δηλαδή Αρβανίτες; Ούτε Αλβανοί, ούτε Αλβανόφωνοι υπήρχον εις την Μακεδονίαν, η πάντως ουδαμώς εις τόσην πληθώραν όπως εις μερικάς νήσους του Αιγαίου (Ύδρα, Σπέτσες, Πόρος, Σαλαμίνα). Λιάπης, ήτο ο ηρωικός πεσών εις Ψαρά Σιατιστεύς Νάνος Τουρούντζιας; Τίτλος ευγενείας αγνού ελληνικού αίματος δύναται να διεκδικήση ο εκλεκτός αυτός γόνος οικογένειας πραγματευτάδων με εθνική δράσιν εις Βιέννην και Ζεμλίον και προ πάντος ως ανεψιός προφανώς του Θεοχάρους Τουρούντζια, ο οποίος συνελήφθη ως επαναστάτης εις Βιέννην και εμαρτύρησε στραγγαλισθείς μετά του Ρήγα Φερραίου εις τα υπόγεια του πύργου Νεμποϊτσες εν Βελιγραδίω προ 26 ακριβώς ετών την 24 Ιουνίου 1798. Ή τι σχέσιν με Λιάπηδες δύναται να έχουν οι άλλοι φερόμενοι ως αρχηγοί του Σώματος των Μακεδόνων και Ολυμπίων αυτών πολεμιστών, ως εκ Κοζάνης Ιωάννης Τσόντζος, ο Λάμπρος Κασσανδρινός, ο εκ Χαλκιδικής Καπετάν Κώτος, ο Ολύμπιος Γούλας Δράσκος; ^{viii}»

Τιμή και δόξα λοιπόν αξίζουν ο Ιωάννης (Νάνος) Τσόντας όπως και ο Ιωάννης (Νάνος) Τουρούντζιας από τη Σιάτιστα και τα άλλα παλληκάρια από τη Μακεδονία μας που έδωσαν τη ζωή τους για τη λευτεριά τον Ιούλιο του 1824 και έμειναν στην ιστορία ήρωες του ολοκαυτώματος των Ψαρών.

Τέλος προτείνουμε ότι θα μπορούσε η πόλη μας να προβάλλει και να αναδείξει περισσότερο τους Δυτικομακεδόνες ήρωες του 1821, ανάμεσα στους οποίους εξέχουσα θέση έχει και ο Νάνος Τσόντζας γέννημα θρέμμα της Κοζάνης.

Κοζάνη, 17 Μαρτίου 2021

ⁱ Εγκυκλοπαίδεια Πυρσός (1935) Χάρτης Ψαρών, τ.24^{ος}, σ.813. Αθήναι.

ⁱⁱ Βασδραβέλλης Ι.Κ. Η Μακεδονική Λεγεώνα κατά το 1821, σ.σ.89-90.

ⁱⁱⁱ Εκδοτική Αθηνών (1975) Ιστορία του Ελληνικού Έθνους 1821-1832, τ.ιβ', σ.353, Αθήναι.

^{iv} Δασκαλειό: νησίδα απέναντι από τη δυτική ακτή του νησιού Ψαρά, συνδέετε με τεχνητό μόλο με την απέναντι ακτή του Αρχοντικιού. Κατά την παράδοση προεπαναστατικά στο νησί υπήρχε σχολείο και στην επανάσταση του 1821 το κτήριο χρησιμοποιήθηκε ως πυριτιδαποθήκη. Ανατινάχθηκε από τους υπερασπιστές του στην Άλωση των Ψαρών στις 24/7/1824.

^v Βόρειος Ελλάς 15 Ιουλίου 1934, Παπακωνσταντίνου . Ένας Κοζανίτης ήρωας των Ψαρών,Κοζάνη.

^{vi} Εγκυκλοπαίδεια Πυρσός (1935) Ερείπια Ψαρών και Παλαιόκαστρο ,τ.24^{ος},σ.815.Αθήνα

^{vii} Νικόδημος Κ. (1862)Υπόμνημα της νήσου Ψαρών,τ.2,σ.σ.455-460.Αθήνησι.Τύποις Δ.Α.Μαυρομάτη.

^{viii} Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότης,Χατζής Δ.(1978)Οι Μακεδόνες εις το ολοκαύτωμα των Ψαρών.Αθήνα

Πρώτη δημοσίευση:Τετάρτη 17 Μαρτίου 2021 στις ιστοσελίδες:kozan gr,proinos logos kozani,kozanilife & xronos kozani.